

Faktablad

Enheten för forskning och innovation

Publikationsnummer MSB2481 – november 2024

Kritiska flöden och infrastruktur under hot i förändring

Kritiska flöden handlar om den mångfald försörjningskedjor som på olika sätt och nivåer möjliggör ett samhällsliv i välstånd. Sårbarheten i sådana flöden framträder tydligt under stora samhällskriser såsom pandemin Covid-19 och kriget i Ukraina. Förmågan att möta sådana globala hot påverkas dock av till synes vardagliga fenomen som till exempel specialisering, utkontraktering och redundans i infrastruktur och lagerhållning.

Projektets utgångspunkt är en kunskapslucka i forskningen om kritiska flöden i försörjningskedjor. Studier inom fältet tenderar att genomföras som endera infrastruktur-, flödes-, eller systemstudier och mera sällan eller aldrig som kombinationer av dessa. Hot diskuteras ofta, men mera sällan som hot i förändring. Projektet bryter därför ned det övergripande forskningsområdet i tre överlappande, tvärvetenskapliga kunskapsområden i syfte att bidra till helhetsperspektiv på den kritiska flödesproblematiken. Det handlar då om beroenden på olika samhällsnivåer, privat-offentlig samverkan i försörjningskedjor samt om antagonistiska hot och civil beredskap. Projektets målgrupper definieras som de delar av forskarsamhället som intresserar sig för studier av kritiska flöden och försörjningskedjor, offentliga och privata krishanteringspraktiker samt studenter på avancerad nivå.

Delstudier

Genomförandet i dess olika delar kan sorteras och beskrivas i förhållande till fem delmål för projektet.

- Studier genomförda i syfte att tydliggöra hur styrning och incitament inom kritiska flödessystem och beroenden ser ut och kan förbättras för att skapa resiliens i försörjningskedjor under privat-offentlig samverkan.

Kritiska flöden och infrastruktur under hot i förändring

Projektid: 2019–2023

Övergripande mål: att skapa en flervetenskaplig kunskapsbas som kan stödja förberedelse för och hantering av störningar i svenska försörjningssystem under en förändrad hotbild.

Tvärvetenskapligt samarbete mellan Umeå universitet, Lunds universitet och Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).

Slutrapport:

<https://www.msb.se/sv/publikationer/kritiska-floden-och-infrastruktur-under-hot-i-forandring/>

Kontakt

Kontakt Umeå universitet:

Niklas Eklund niklas_eklund@umu.se
Tel. +46 90 7 866 172

Kontakt Lunds universitet:

Andreas Norrman
andreas.norrman@flog.lth.se
Tel. +46 46 2 229 150

Jonas Johansson

jonas.johansson@risk.lth.se
Tel. +46 46 7 02200 691

Kontakt FOI:

Christoffer Wedebrand
christoffer.wedebrand@foi.se
Tel. +46 8 55503 000

Kontakta oss:
Tel: 0771-240 240
registrator@msb.se
www.msb.se

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

- Studier med förslag till integrering av konceptuella, metodologiska och kontextuella utgångspunkter.
- Studier syftande till att utveckla sektorsövergripande modeller och metoder för att möjliggöra ett helhetsperspektiv.
- Studier inriktade mot att för svenska krisberedskapsaktörer tillämpbart beskriva behov av resursdelning och koordination i nutid och framtid.
- Studier för att öka kunskapen om förändring av flödens kritikalitet beroende på krig eller fred.

Hur kan resultaten användas av beslutsfattare och praktiker?

Projektets huvudsakliga resultat kan redovisas som tre övergripande tvärvetenskapliga teman. Det första temat är *Upprätthållande av kritiska flöden*:

- Politiska beslutsfattare kan använda vårt ramverk för att förbättra tillgången på kritiska resurser i onormala tider och erbjuda vägledning om hur man kan påverka försörjningskedjornas aktörer för att uppnå specifika mål samt hur och när man ska engagera sig med försörjningskedjans aktörer för att söka gemensamma lösningar.

Det andra tvärvetenskapliga temat är *Ledning och styrning av beredskap på central nivå*:

- Under de senaste hundra åren pendlar den statliga planeringen av försörjningsberedskap mellan centralisering och olika samverkansmodeller. I nutid visar sig andra bevekelsegrunder än försvarsviljan vara viktigast för beredskapen, inte minst att säkerställa att människor går till jobbet även under kris eller krig.

Det tredje tvärvetenskapliga temat är *Lokala prioriteringar, det offentliga handlingsutrymmet och frivilligheten*:

- Svenska kommuner upplever att oproportionerligt stor uppmärksamhet ägnas de statliga myndigheterna i det civila försvaret. Målgruppsanpassad vägledning baserad på olika kommuntypers förutsättningar och prioriteringsbehov skulle bidra med mer ändamålsenligt stöd. Frågan om frivillighetens roll och inriktning i samtid och framtid framstår som helt öppen, såväl mellan offentliga organ som mellan offentligheten och samhällsmedborgarna.

Slutsatser

1. Kritiska flödens komplexitet och beroende-förhållanden försvårar transparens.
2. Offentlig upphandling möjliggör kommunikation mellan aktörer men ofta mot bakgrund av otydliga målbilder och en mångfald nya direktiv.
3. Kommunikation måste vila på transparens i samverkan och styrning så att risker upplevs som delade offentligt-privat.
4. Hotbilder påverkar synen på kritikalitet. Pandemin framhävde beroendet av handelsflöden i globala nätverk. Kriget i Ukraina riktar mer offentlig uppmärksamhet mot kritisk infrastruktur.
5. De centrala statsorganen i Sverige uppvisar historiskt stor flexibilitet i sin styrning och ledning av försörjningsberedskapen. Involveringen av privata aktörer och intressen varierar över tid.
6. Frivilliga resurser tillmäts under projektperioden ökad betydelse för anpassning av samhällslivet vid särskilda händelser och långvariga samhällsstörningar.
7. De svenska kommunerna visar osäkerhet om sin roll i det framväxande beredskapssystemet och problem med att prioritera mellan välfärdsfunktioner och ännu framväxande roller i det nya totalförsvaret.
8. Osäkerheter kring beslutsfattande, informationsdelning och ekonomiska incitament framträder på alla samhällsnivåer och leder till prioriteringssvårigheter även i de kritiska flödeskedjorna.

Vidare läsning

Strategier i flödeskedjor:

<https://www.emeraldgrouppublishing.com/journal/>

Beroenden och resiliens:

<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104295>

Lokala prioriteringar:

<https://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1848166&dswid=-9484>

Modellering samverkan och styrning:

<https://www.tlog.lth.se>

Frivillighet och styrning:

<https://doi.org/10.1111/disa.12604>